

державного фінансового контролю України стане також початковим етапом щодо наступного кроку реформування організаційного механізму цілісної системи державного фінансового контролю, шляхом побудови та розвитку формотворчих структурних зв'язків між складовими елементами цілісної системи державного фінансового контролю.

Література.

1. Бардаш С. В. Метод фінансово-господарського контролю: теоретична інтерпретація / С. В. Бардаш // Фінанси України. – 2010. – № 3. – С. 117–126.
2. Бутынец Ф. Ф. Современный учет и контроль: подготовка кадров, проблемы теории и методики. Результаты диссертационных исследований проблем бухгалтерского учета и контроля Житомирской научной школы: Монография / Ф. Ф. Бутынец, ответственный редактор. – Ж. : ЖГТУ, 2006. – 396 с.
3. Бюджетный кодекс Украины: Закона Украины № 2456–VI 8 лип. 2010 р. [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://zakon1.rada.gov.ua/cgi-bin/laws/main.cgi?nreg=2456-17&p=1282847394309931>. – Загол. з екрану.
4. Ващенко І. В. Державний фінансовий контроль та його вдосконалення у трансформаційній економіці України : автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. екон. наук : спец. 08.04.01 «Фінанси, грошовий обіг і кредит» / І. В. Ващенко. – К., 2005. – 20 с.
5. Государственный финансовый контроль : учебник для вузов / С. В. Степашин, Н. С. Столяров, С. О. Шохин, В. А. Жуков. – СПб. : Питер, 2004. – 557 с.
6. Дьяченко Я. Я. Теоретико-методологічні основи забезпечення цільового використання бюджетних коштів / Я. Я. Дьяченко // Фінанси України. – 2010. – № 2. – С. 13–26.
7. Конституція України [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://zakon.rada.gov.ua/cgi-bin/laws/main.cgi?nreg=888-09&p=1259853344695904>. – Загол. з екрану.
8. Латинін М. А. Концептуальні підходи до формування нормативно-правового механізму внутрішнього фінансового контролю в АПК України / М. А. Латинін, А. В. Хмельков / Держава та регіони. – 2009. – № 1. – С. 114–120.
9. Лімська Декларація керівних принципів контролю, прийнята ІХ Конгресом Міжнародної організації вищих контрольних органів (INTOSAI) у 1977 році [Електронний ресурс]. – Режим доступу : http://zakon.rada.gov.ua/cgi-in/laws/main.cgi?nreg=604_001&test=sGbZMcZ6s5yaY. – Загол. з екрану.
10. Мексиканська декларація незалежності, прийнята ХІХ Конгресом Міжнародної організації вищих контрольних органів (INTOSAI) у листопаді 2007 року, м. Мехіко, Мексиканські Сполучені Штати [Електронний ресурс]. – Режим доступу : http://www.ac-rada.gov.ua/control/main/uk/publish/printable_article/1013545.
11. Микитюк І. С. Єдина система державного фінансового контролю в Україні : автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. екон. наук : спец. 08.00.08 «Гроші, фінанси і кредит» / І. С. Микитюк. – К., 2009. – 24 с.
12. Монаєнко А.О. Правові основи державного фінансового контролю: навч. посіб. / А.О. Монаєнко – Запоріжжя : КПУ, 2008. – 152 с.
13. Плескач В.Л., Жадько К.С. Фінансовий контроль у контексті трансформаційних процесів економіки [Електронний ресурс] / В.Л. Плескач, К.С. Жадько // Фінанси України. – 2009. – № 6. – С. 85-92. – Режим доступу:http://www.nbuv.gov.ua/portal/Soc_Gum/Fu/2009_6/pdf/PLESKACH_ZHADKO.pdf. – Загол. з екрану.
14. Про Кабінет Міністрів України : закон України від 16.05.2008 № 279-VI [Електронний ресурс] // Режим доступу : <http://zakon.rada.gov.ua/cgi-bin/laws/main.cgi?nreg=279-17&p=1259853344695904>. – Загол. з екрану.
15. Стефанюк І. Б. Державний фінансовий контроль: проблеми ідентифікації й визначення системи [Електронний ресурс] / І. Б. Стефанюк // Фінанси України. – 2009. – № 11. –

С. 12-19. – Режим доступу : http://www.nbuv.gov.ua/portal/Soc_Gum/Fu/2009_11/PDF/Stefanuk-11.pdf. – Загол. з екрану.

16. Стефанюк І. Б. Нова парадигма розвитку державної контрольної-ревізійної служби [Електронний ресурс] / І. Б. Стефанюк // Фінанси України. – 2009. – № 9. – С. 3-11. – Режим доступу : http://www.nbuv.gov.ua/portal/Soc_Gum/Fu/2009_9/Pdf/Stefanuk.pdf. – Загол. з екрану.

17. Стефанюк І. Б. Метод і форма державного фінансового контролю: сутність і методологічні відмінності / І. Б. Стефанюк // Фін. контроль. – 2010. – № 3. – С. 24–28.

18. Стрельцов В. Ю. Державний фінансовий контроль діяльності органів місцевого самоврядування: автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. наук з держ. упр. : спец. 25.00.02 «Механізми державного управління» / В. Ю. Стрельцов – Х., 2005. – 21 с. [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://www.nbuv.gov.ua/ard/2005/05sywoms.zip>. – Загол. з екрану.

19. Хмельков А. В. Напрями розвитку системи державного фінансового контролю в Україні [Електронний ресурс] / А. В. Хмельков // Державне управління: удосконалення та розвиток. – 2010. – № 1. – С. 5. – Режим доступу : <http://www.dy.nayka.com.ua/iNdex.php?operation№=1&iid=79>. – Загол. з екрану.

20. Хмельков А. В. Удосконалення системи державного фінансового контролю в Україні / А. В. Хмельков // Актуальні проблеми інноваційно-інвестиційного розвитку економіки України : матеріали наук.-практ. конф. (Харків, 27–... листоп. 2007 р.) / Харк. регіон. ін-т держ. упр. Нац. акад. держ. упр. при Президентіві України. – Х., 2008. – С. 378–380.

21. Хмельков А. В. Аналіз структурних зв'язків між складовими елементами цілісної системи державного фінансового контролю / А. В. Хмельков // Спецпроект: аналіз наукових досліджень : матеріали V Міжнар. наук.-практ. конф., 17–18 черв. 2010 р. : В 3 т. – Д. : Біла К.О., 2010. – Т. 3 : Наукові праці у галузях: біології, державного управління, філософії, права, техніки. – 2010. – С. 47–51.

22. Чугунов І. Я., Федосов В. М. Державний внутрішній фінансовий контроль: стратегія розвитку [Електронний ресурс] / І. Я. Чугунов, В. М. Федосов // Фінанси України. – 2009. – № 4. – С. 3-12. – Режим доступу : http://www.nbuv.gov.ua/portal/Soc_Gum/Fu/2009_4/pdf/CHUGUNOV_FEDOSOV.pdf. – Загол. з екрану.

УДК 347.994.007

Юлія Чупріна

КАДРОВЕ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ СИСТЕМИ СУДОЧИНСТВА В УКРАЇНІ: ПРОБЛЕМИ ТА ШЛЯХИ ВИРІШЕННЯ

Розглядаються питання щодо ролі судової системи як складової державної влади в Україні та шляхи удосконалення підборуй навчання суддівського корпусу. Розвиток конституційного процесу в Україні, реформування її політичної, правової та судової системи відбувається у контексті гарантування і забезпечення прав людини і громадянина на рівні міжнародних стандартів.

© Чупріна Ю.Ю., 2010.

Реформування судової системи і судочинства є надзвичайно важливим питанням, яке пов'язане зі становленням суду як дійсно незалежної й самостійної гілки державної влади. Розглянуті питання, пов'язані з підбором кандидатів на посаду судді, призупиненням і закінченням їх повноважень, підвищенням професіоналізму суддів й відповідальності за зловживання владою й інші дії, що принижують авторитет судової влади.

Ключові слова: *судова система, професіоналізм суддів, судова влада.*

↑ Авторитет судової влади й ефективність її діяльності залежать від професіоналізму суддів, їх об'єктивності, незалежності й справедливості.

Серед проблемних питань, які потребують вирішення на шляху творення судової влади незалежної України, кадрова проблема є найскладнішою, бо існують значні претензії як до якості роботи суддів, так і до їх морального стану.

Розширення судової юрисдикції вимагає значного збільшення складу судового корпусу та його якіснішої підготовки, тому система підготовки спеціалістів права за кількісними й, насамперед, за якісними показниками потребує значного вдосконалення.

↑ Точку зору щодо верховенства права як головної і визначальної ознаки правової держави відстоює більшість українських вчених, серед яких С. Головатий, А. Заяць, Н. Козюбра, А. Колодій, Л. Кривенко, А. Скрипнюк та ін. Проблемні питання належного кадрового забезпечення судової влади та шляхи їх вирішення аналізують у своїх працях Ю. Бошицький, А. Закалюк, В. Нор, Д. Притика, О. Томкіна та ін. Питанням щодо пошуку шляхів модернізації вищої юридичної освіти як запоруки підготовки висококваліфікованих юридичних кадрів взагалі та для судової системи зокрема присвячені праці Т. Варфоломеєвої, А. Галає, В. Комарова, А. Селіванова, О. Святоцького, В. Тація, В. Тихого, В. Шакуна.

↑ Проте більшість авторів розглядає кадрові питання та проблеми вищої юридичної освіти в Україні взагалі, чим зумовлюється необхідність визначення місця підготовки майбутніх суддів та формування ефективного суддівського корпусу.

↑ Метою статті є науково-теоретичне обґрунтування необхідності удосконалення системи кадрового забезпечення судової влади України та шляхи вирішення цього питання.

↑ У зверненні Президента України В. Януковича до народу з нагоди Дня незалежності зазначається, що реалізація судової реформи дозволить людям розраховувати на чесні і справедливі суди, і наріжним каменем українського правосуддя мають бути не політика і гроші, а Закон і права людини [1, с. 2].

Зазначене право повинне мати в суспільстві свої носіїв для того, щоб закони могли мати законну силу і панувати у всіх сферах суспільного життя. Такими носіями в українському суспільстві повинні бути судді, які мають діяти відповідно до положень Монреальської універсальної декларації про незалежність правосуддя. Документом зазначено, що судді, як суб'єкти, що здійснюють правосуддя, вільні й зобов'язані приймати рішення відповідно до особистої оцінки фактів на основі пізнань у праві, без будь-яких обмежень у цьому, без впливу, спонукання, примусу, погроз чи втручання прямого або опосередкованого з боку будь-кого і з будь-яких причин [2, с. 22].

Якщо детально торкнутись питання реформування судової системи України, то перш за все можна зазначити, що існуючий механізм формування суддівського корпусу потребує свого нагального удосконалення. Існуюча штатна чисельність судів загальної юрисдикції не відповідає нормативно визначеній штатній чисельності суддів, котра розрахована на основі норм навантаження суддів і працівників

апаратів загальних судів. Визначена з урахуванням надходження кримінальних та цивільних справ нормативна чисельність суддів загальних судів в Україні повинна становити більше 30 тисяч одиниць, що майже в 2,4 рази перевищує чисельність існуючих сьогодні. Додаткові складності з кадровим забезпеченням виникають у зв'язку з тим, що для забезпечення судово-правової реформи, яка передбачає посилення судового контролю на стадії попереднього слідства, розширення доступу до правосуддя, розгляд значної кількості кримінальних справ трьома професійними суддями, потребують в майбутньому збільшити чисельність суддівського корпусу ще в 2,5 рази.

Кадрові проблеми полягають не лише у чисельній нестачі суддівського корпусу. Певна замкнутість і корпоративність судової влади, що виникла в результаті невірної сприйнятого принципу незалежності суддів, не сприяє об'єктивному підбору судових кадрів та звільненню суддівського корпусу від осіб, які недостойні такої високої посади. Потребують удосконалення питання, пов'язані з підбором кандидатів на посаду судді, призупиненням і закінченням їх повноважень, підвищенням професіоналізму суддів та їх відповідальності за зловживання владою й інші дії, що принижують авторитет судової влади. При підборі суддів не повинно бути дискримінації щодо цієї особи за ознаками раси, кольору шкіри, статі, релігії. Політичних та інших переконань, національного чи соціального походження, майнового стану та ін. [3].

З цього питання є доречним вивчення досвіду зарубіжних країн. На сьогодні у Великій Британії існує близько 100 університетів, у Франції – близько 80, в Італії – близько 60, у Польщі – 11, а в Україні – 904, із них у 288 навчають майбутніх юристів [4, с. 11].

З моменту воз'єднання Німеччини в цій країні існує 93 університети і функціонує 41 державний університет, який займається підготовкою юристів. Серед них тільки один приватний вуз (Bucerius Law School у Гамбурзі). Таким чином, в Німеччині є система, яка регулює процеси підготовки юридичних кадрів. З одного боку – контроль з боку держави, з іншого – автономія університетів щодо вирішення питання про кількість спеціалістів, яку вони спроможні підготувати. При цьому існує декілька моделей освіти. Загалом у 1100 державних судах Німеччини (суди з цивільних, кримінальних справ, адміністративні суди, суди з фінансових, трудових, соціальних спорів, а також федеральний конституційний суд і земельні конституційні суди) у 2008 році працювало близько 20 тис. суддів [5, с. 22].

Серйозної уваги заслуговує також досвід США щодо організації процесу ефективною юридичної освіти, включаючи організацію шкіл права, забезпечення зайнятості юристів і процедури допуску до професії [6].

Але процесом навчання слід керувати. Зазначене свідчить про необхідність перегляду системи ліцензування та акредитації, яка повинна бути прозорою і здійснювати свою діяльність під контролем громадськості. Це дозволить оптимізувати юридичну освіту в Україні й, зокрема, підвищить якість підготовки суддівських кадрів.

В Україні в багатьох випадках на посади суддів вперше призначаються особи, котрі не були причетні до судової роботи. Тому є доречним запровадити обов'язкове стажування в суді кандидатів на посаду судді. Підтверджує тезу щодо запровадження стажування думка голови Вищої кваліфікаційної комісії І. Л. Самсіна, який погоджуючись із необхідністю стажування в судах під час спеціальної підготовки перед проходженням кваліфікаційного іспиту вважає, що протягом такого стажування відбувається лише знайомство з професією і стажер дистанційно оцінює себе й свої здібності, виходячи з навчальних ситуацій і судової практики. Проте, вже призначений суддя такого привілею позбавлений – він розглядає реальні справи й визначати правий він чи ні, тобто оцінювати його рішення у випадку оскарження буде суд вищої інстанції [7, с. 5].

Аналіз загальних проблем системи юридичної освіти надає підстави для формулювання пропозиції щодо здійснення комплексу заходів, що сприятимуть підвищенню рівня базової юридичної освіти кандидатів у судді України. З метою підвищення ефективності результатів підготовки кандидатів на заняття посади судді необхідно таке:

- розробити довгострокову програму підготовки суддівських кадрів;
- визначити базові суди в кожному регіоні, де будуть проходити практику майбутні судді;
- удосконалити існуючу та розробити нову науково-методичну базу для підготовки суддів та діяльності працюючих суддів.

Значення судової влади, її роль у суспільстві, безпосередні зв'язки з людьми та їх об'єднаннями передбачають підвищені вимоги до зайняття посади судді. Суддя повинен відповідати професійним вимогам (мати вищу юридичну освіту, стаж попередньої роботи на інших юридичних посадах не менше трьох років), мати високі моральні якості (передбачається не лише відсутність судимості, але й бездоганна репутація, а в деяких країнах навіть репутація батьків), мати певний життєвий досвід.

Умови придатності особи на посаду судді визначаються згідно з законодавством і до них належать: кандидат повинен закінчити юридичний факультет, склавши перший юридичний іспит і пройшовши підготовчу практику, скласти другий юридичний державний іспит (за результатами стажування протягом року). Перший іспит – це університетський іспит у галузі спеціалізації й державний іспит з обов'язкових дисциплін, який свідчить про закінчення юридичної освіти, але він не надає доступу до регламентованих юридичних професій, в тому числі й судді. Для формування високопрофесійного, авторитетного та такого, що користується повагою населення, кадрового складу суддів, необхідно нарівні зі вже встановленими законодавством вимогами до кандидатів на посаду судді передбачити на регіональному рівні й додаткові вимоги. Слід зазначити в правових актах, що суддею може бути не лише громадянин, який досяг віку 25 років, має вищу юридичну освіту, але й стаж роботи в галузі права не менше 5 років, не скоював ганебних вчинків і має високі моральні якості, необхідні для виконання обов'язків судді; склав кваліфікаційний іспит і отримав рекомендацію кваліфікаційної комісії.

Доречним вважаємо доповнення, передбачене ст. 68 Закону України «Про судоустрій і статус суддів» щодо можливості здійснення спеціальної перевірки відомостей, викладених кандидатом у наданих документах [8, с. 30]. Перевірка даних особистості кандидата, його попередньої трудової діяльності та моральних якостей органами внутрішніх справ, службою безпеки, податковими органами дозволить мінімізувати можливість потрапляння на суддівську посаду випадкових осіб.

Слід зазначити, що серед визначених законодавством вимог до особи, яка претендує на посаду судді, відсутня вимога стосовно обов'язкової наявності підготовки з судової практики. Закріплена лише необхідність мати вищу юридичну освіту і досвід роботи в галузі права не менше трьох років. Проте, як свідчить практика, особа з вищою юридичною освітою, яка навіть має досвід роботи в юридичній галузі, за такий короткий проміжок часу не має необхідних теоретичних знань та практичних навичок, котрі повинен мати суддя. Посада судді вимагає не лише глибокої теоретичної бази, а й уміння правильно застосовувати закон, володіти спеціальними процесуальними знаннями щодо ведення судового засідання, винесення і формулювання судового рішення, котре повинно бути зрозумілим і прийнятним для всіх учасників судового процесу, і навіть тим, хто не має юридичних знань. Тому вважаємо, що досвід закордонної практики підготовки кадрів для суддівського корпусу і вітчизняний досвід роботи кваліфікаційних комісій з

відбору кандидатів на посаду судді свідчать про необхідність законодавчого закріплення вимоги щодо обов'язкової спеціальної підготовки з питань судочинства. Міжнародні експерти з питань судочинства визначають два важливі аспекти спеціальної підготовки суддів. Спеціальна підготовка судді, враховуючи подальше професійне навчання, має велике значення, бо кваліфікаційний рівень судді повинен відповідати вимогам сучасного суспільства. Суддя повинен володіти спеціальними навичками, котрі він не може отримати в жодному вищому навчальному закладі або працюючи на іншій професії.

Кар'єра суддів повинна базуватися передусім на їхніх заслугах з урахуванням кваліфікації, чеснот, здібностей та результатів праці. У багатьох закордонних країнах для просування судді по службі важливе значення має стаж перебування судді на попередній посаді. На жаль, в українському законодавстві згадане положення не враховується.

З поступовим розвитком Болонського процесу буде змінюватися структура, зміст юридичної освіти, навчальні плани, методи, критерії діяльності юридичних вузів та якості освіти й підготовки суддів. У такому аспекті необхідно:

- вивчити стан забезпечення суддівськими кадрами;
- побудувати систему контролю за рівнем професійної підготовки суддів;
- передбачити нові спеціалізації в юридичних навчальних закладах з урахуванням сучасних видів суддівської практики.

Як унікальна історія розвитку і становлення кожної держави, так є унікальною й історія судової системи, як складової механізму організації державної влади. Форма правління і характер державного устрою є визначальними чинниками організації судових систем. Значну роль у формуванні сучасних систем відіграють зовнішні та внутрішні чинники, серед яких значне місце належить забезпеченню судів високваліфікованими та незалежними кадрами.

Таким чином доведено, що ефективність функціонування судових органів і довіра до судової влади, її авторитет визначаються кадрами судових працівників, рівнем їх професійної підготовки і морально-психологічними якостями, готовністю здійснювати правосуддя.

Викладене вище підтверджує, що судова реформа в Україні поряд із організаційною, фінансовою, ресурсною, законодавчою в першу чергу потребує кадрової підтримки.

Потребує нагального вдосконалення система підготовки кадрів для судів, яка повинна охоплювати всі стадії процесу набуття та підвищення кваліфікації суддів, починаючи від запровадження спеціальної програми підготовки майбутніх суддів у вищих навчальних закладах та проходження стажування у різних сферах юридичної діяльності, насамперед пов'язаних із його майбутньою суддівською спеціалізацією.

У питанні добору і навчання суддівських кадрів, призначення й обрання на посади суддів необхідно дотримуватися певних європейських і міжнародних стандартів – прозорості, відкритості, недопущення тиску на формування суддівського корпусу з боку державних органів, політичних партій, бізнесових структур.

Зазначене свідчить, що удосконалення кадрової політики буде сприяти підвищенню ефективності та прозорості діяльності судової влади, полегшить доступ громадян до системи судового вирішення суперечок та конфліктів, забезпечить реальні правові та інституційні гарантії охорони й захисту прав і свобод людини й громадянина.

Перспективами подальших досліджень можна вважати аналітичні розвідки з питань трансформації судової влади України в контексті конституційних реформ.

Література.

1. Звернення Президента України до народу з нагоди Дня незалежності // Слобідський край. – 2010. – № 95 (21436). – С. 2.

2. Монреальська універсальна декларація про незалежність правосуддя, затверджена Першою всесвітньою конференцією з незалежності правосуддя. – Монреаль, 1983 р. // Міжнародні стандарти незалежності суддів (документи). – К. : Центр суддівських студій, 2008. – 22 с.

3. Незалежність суддів: міжнародні стандарти та національна практика: навч.-практ. посіб. / Л. А. Луць, М. Д. Савенко, В. В. Городовенко (та ін.); Центр суддів. студій, Всеукр. незалеж. суддів. асоц. – К. : Поліграф – Експрес, 2008. – С. 102.

4. О. Святоцький. Сучасні аспекти модернізації вищої юридичної освіти // Право України. – 2009. – № 1. – С. 11 – 12.

5. А. Хелланд, М. Вендіш. Юридична освіта в Німеччині // Право України. – 2009. – № 1. – С. 22 – 28.

6. Бігун В. С. Юридична професія та освіта. Досвід США у порівняльній перспективі / В. С. Бігун. – К. : Юстініан, 2006. – 230 с.

7. Самсін І. Л. Формування корпусу професійних суддів: формальний та реальний підходи. // Інформаційний вісник Вищої кваліфікаційної комісії суддів України. – 2007. – № 1 (2). – С. 5 – 6.

8. Закон України «Про судоустрій і статус суддів» – Х.: Цапко Д. М., 2010. – 165 с.

явив ситуацію, в якій більшість бюджетів регіонального і місцевого рівнів в Україні виявилися не в змозі відповідати за своїми фінансовими зобов'язаннями, що приводило і приводить до розвитку соціальної напруженості. В сучасній Україні фінансові можливості утримувати таку інфраструктуру, де б соціальна політика стимулювала розвиток соціальної сфери і прагнула охопити мережею соціальних організацій максимально можливу кількість населення, виявилися неадекватними, і державна та муніципальна соціальна мережа організацій та установ виявилися «заручниками» гострого бюджетного дефіциту. У сучасному суспільстві проблема формування ринку соціальних послуг, і як наслідок інституту соціального підприємництва, стає все більш важливою та багатоплановою. В той же час, відсутність теоретико-методологічної бази не дозволяє державі і суспільству повною мірою збудувати грамотну та ефективну політику відносно становлення і розвитку соціально-підприємницької діяльності. Саме тому актуальною стає потреба у формуванні підходів до розвитку соціального підприємництва у нашій державі.

аналіз останніх досліджень і публікацій

Наукові дослідження різних аспектів формування соціального підприємництва в Україні знайшли своє відображення в багатьох публікаціях та дослідженнях, присвячених підприємництву в цілому, соціальним аспектам підприємницької діяльності та соціальному підприємництву.

Значний внесок у дослідження процесу формування соціального підприємництва зробили Г. Діс (J.Gregory Dees), Дж. Боше, М. А. Кувшинова, Ф. Кене, А. Сміт, У. Рошер, Б. Гільдебранд, А. Скипальський. В роботах цих авторів обґрунтовано мотиви взаємодії бізнесу і суспільства, а також основних принципів як вітчизняної, так і зарубіжної моделі соціального підприємництва, визначення форм його реалізації.

Мета статті – проаналізувати потенціал розвитку соціальних підприємств, як ефективний механізм вирішення локальних соціальних та економічних проблем територіальних громад на регіональному і місцевому рівнях.

Мета

Вигляд основного матеріалу

Незважаючи на свій молодий вік (приблизно 30 років), соціальне підприємництво охопило всю земну кулю і зайняло місце в одному ряду з такими загальнознаними явищами, як некомерційні ініціативи, добродійність, венчурна філантропія і корпоративна соціальна відповідальність. Соціальне підприємництво в Україні виникло у процесі розвитку організацій третього сектора (перший сектор – бюджетні організації, другий сектор – бізнес-організації, третій сектор – громадські і добродійні організації). Основна їх відмінність – в схемі отримання і перерозподілу ресурсів: для першого сектора – податки і бюджетні програми; для другого – дохід і розподіл прибутку серед господарів і засновників; для третього – мобілізація коштів з різних джерел і їх розподіл для вирішення соціальних проблем членів або цільових груп, на які працює організація). Джерелом інформації про соціальне підприємництво є проекти донорських організацій, міжнародні проекти та зарубіжні фонди. Соціальне підприємництво – явище загадкове і не всім зрозуміле, але, мабуть, дуже потрібне, якщо звертає все більше уваги громадських та добродійних організацій в Україні. Натомість, соціальне підприємництво в інших країнах – вже не явище, а активна діяльність, що перетворюється в цілий рух зі своєю ідеологією, місією та визначеннями. Але чіткого визначення та юридично закріпленого терміну «соціальне підприємництво» немає як в Україні, так і в інших державах, де це явище розвинене. Наведемо деякі приклади визначення терміну «соціальне підприємництво», яке дають міжнародні та українські організації: соціальне підприємництво – це використання практичних, новаторських і стійких методів для формування суспільного блага; унікальний підхід до вирішення економічних та соціальних проблем держави, що заснований на ціннос-

УДК 332.146(477)

Олена Шмаленко

МЕХАНІЗМИ РОЗВИТКУ СОЦІАЛЬНОГО ПІДПРИЄМНИЦТВА НА РЕГІОНАЛЬНОМУ ТА МІСЦЕВОМУ РІВНЯХ В УКРАЇНІ

На соціальне підприємництво українські дослідники покладають особливі надії, як на механізм, здатний відповісти на нові виклики часу: посилення нерівності, глобалізацію і загострення проблем, що виникли внаслідок нерівності між бідними і багатими країнами, не залученими в економіку сферами життя, і звичайно, тяжке положення населення багатьох країн. Від соціального підприємництва чекають вирішення цих проблем, звідси і пильна увага до нього. У статті розкрито актуальність формування соціального підприємництва як важливого ресурсу для ефективного розвитку соціальної сфери на регіональному та місцевому рівнях в Україні. Розглянуто актуальність і необхідність пошуку підходів для формування соціального підприємництва у державі.

Ключові слова: соціальне підприємництво, соціальна напруженість, некомерційні організації, конкурентне середовище, соціальне обслуговування.

Соціальна сфера та її розвиток завжди залишалася «утриманцем» бюджетів всіх рівнів, але при цьому сама ця сфера постійно зростала та вимагала до себе все більшої уваги. Перехід до ринкової економіки найгостріше ви-

постановка проблеми

© Шмаленко О.І., 2010.